

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Nyomtató utca 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes száma ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és czétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

CONFESSIO.

Egy kálvinista költő a magyar nyelvről.

„Magyar nyelv! Édes nemzetemnek nyelve! Te általad szólaltam én meg legelőször, te általad hangzott az én füleimbe az édes anyai nevezet, te reszketteted meg a levegőget, amelyet legelőször szivtam az én bölcsőm körül, te töltötted be azt az én nevelőimnek, az én házfiainak s az engemet szeretőknek nyájaskodásával, te általad kérte az én csecsemő szám a legelső magyar eledelt, a te darabolt izecskéiden kezdettek kifesleni az én gyermeki elmémnek első ideái, mint a született hajnalnak apró sugarai, mikor a világosság lenni kezd. Azóta mind a mai napig is, az én ifjúságomnak változó sorsú napjáig, édesebben hangzott terajta az életnek özbeszéde, s a pajtásának édes szava. Az én elmémnek gondolatja mindenkor feljebb emelkedett te általad, mint más idegen nyelvek által, s a te kedves tolladból kicsorgott írásokban több örömet találtam, mint az idegeneknek legtanultabb munkáikban. Megelégedve, s ezer gyönyörűségek között repedkedett a te harmóniás szavaidon az én fiatal Músám, mint egy most született pillangó a rózsák és tulipánok hímezelt virágain . . .“

Csokonai Vitéz Mihály.

A hatvan-utcai sir

(1805—1905.)

Kerek száz esztendeje, hogy Csokonait az egykori híres debreceni diákot, az elhunyt nagy tehetségű magyar költőt a városi közönség és a kollégiumi ifjúság nagy könyhullatással kísérte a hatvan-utcai temetőbe.

Száz év elég hosszú idő, hogy megpróbálja az igazi nagyságot és a maradandó érdemet, Csokonainak ez a próba folyton növekvő dicsőséget és általános elismerést hozott.

Mikor még élt, csak diáktársai rajongtak érte és jóformán csak az erős, nyakas vidéki kálvinista földes urak szerették.

Halála már a nemzet jobbait is mozgásba hozta és sirjának megjelölésére egy egész lelkes sereg vállalkozott.

Gyönyörű emléksobrát a nemzeti ébredés idejében szülővárosával együtt az osztatlan magyarság állította fel és a költő emlékét az egész ország együtt ünnepelte.

A kik életében üldözték s még halála után

is haragudtak reá: a hivatalos körök is kibé-kültek szellemével s ma midőn halálának száz esztendő évfordulója van, mindnyájan egy szívvel és lélekkel áldozunk nagy nevének.

Az ország első tudományos intézetének büszkesége messze távolból palmaággal hódol szobra előtt

Sirjához, mint napkeleti királyok és bölcsék magas állásu, nagy hirű férfiak és testületek küldöttei készülnek elzarándokolni.

Méltó megállani e pontnál és röviden elgondolkozni affelett, honnét van az, hogy mi magyarok életükben nem tudjuk nagyjainkat kellőleg megbecsülni?

Onnét van, mert az elismerés és hála nem specificus magyar erények és nem közkeletű kálvinista jellemvonások. Nálunk nincs született vezető, nincsenek öröklött méltóságok. Itt mindenkinek magának kell állását és helyét kiküzdeni, s ha helyét hiven betöltötte is és kötelességét a köz iránt nemesen teljesítette, csak annyit tett, a mennnyivel tartozott és a mennnyiert

öt csak saját lelkiismerete s nem a közelismerés jutalmazza meg.

A kötelességek teljesítésének ez a fogalmazása nincsen bizonyos nagyság nélkül, de valami dermesztő hideget és fagyosságot lehell, melylyel éppen azok nem tudnak megküzdeni, a kiknek meleg szeretetre, biztató felhívásra volna még szükségük: a fejlődő tehetségek, az ifju lelkek. S egyébként is ki az a földöntúli nagyság, a kinek önmagával és a világgal való nagy harcában lelkének biztatása és helyeslése teljesen elég?

Ilyen komor nagyság ritkán fog akadni s nekünk különben is szerető szivü, humánus lelkü nagyokra lenne szükségünk, a milyenek előállításának demokratikus közfelfogásunk különben sem kedvez. Az emberi egyenlőségről és önméltóságunk élénk érzetéről vallott elveink, természetes önzésünk okozza, hogy a tömegeből kitünni és a közbizodalom polcaira emelkedni a mi társadalmunkban csak nehéz próbák és keserves küzdelem után lehetséges. A megnyert közbizodalmat pedig állandóan megtartani jóformán még senkinek sem adatott.

A népszerűtlenségtől nálunk nem őriz meg sem a szeretet, sem az erő, sem a nagyság.

Ha úgy szeretnének mint az Isten anyagai, öreg korod idején mégis elhagynának.

Ha olyan erős volnál mint a szikla, a mely a tengerrel dacol, mégis megostromolnának, s ha olyan magasra emelkednél is mint a kárpátok orma, annál inkább felkeresnének villámaikkal.

Minket nem nyügöz le a tekintély elve, nem fékez az önfegyelem és szilajokká tesz a szabadság szelleme és igazságtalanokká az igazság keresés szenvedélye. Mi azokban a vezetőkben is a kiket magunk választottunk magunknak nagyon sokszor csak a zsarnokság és hatalom képviselőit látjuk.

Nincs előttünk igazi nagyság. Nincs, mert mi a közélet férfait közvetlen közelből és valami félelmetesen józan világításban nézzük. A mi az emberi nagyságban mithikus és emberfeletti, azt mi nem érezzük. A nagyok hibáit kétszeresen látjuk s erényeiket meg csak szét-darabolva tudjuk megérteni.

Nagy emberek nincsenek a nagyemberekbe való hit nélkül. Nagyok nélkül pedig nincsenek nagy idők, nincs haladás és egymás megbecsülése nélkül még sikeres fentartási küzdelem sem folyhatik.

Ime ez a mi bajunk. A sekélyes színvonal és az önmarcangolás. Ezt okozza nagy eszünk, analikus vizsgálati módszerünk, túlzó demokratizmusunk és önfékezés nélküli szabadság szeretetünk. Ez a kálvinista ridegség és háládatlan-

TÁRCA.

Csokonai szülei.

Csokonai Vitéz Mihály édes apja Csokonai József seborvos volt, borbély mester, a mint akkor a chirurgusi diplomával bíró sebészeket neveztek. Fia volt Csokonai József győri lelkésznek, a ki a debreceni iskolában végezte tanulmányait és a legrégebbi anyakönyv adatai szerint Debrecenből származott. Korán elhalt s az a korai halál s a mellbetegségre való hajlandóság a család férfi tagjainak fájdalmas és közös végzetét képezte. Ez volt az oka, hogy a fiatalon árván maradt gyermek, a mi költőnk apja vissza került Debrecenbe rokonaihoz s hogy tanulópályája félbeszakításával a seborvosi pályára lépett.

Ritka képzettségű borbélyai lehettek ez időben Debrecen városának, legalább a Csokonai édes apjának naplójából ezt a következtetést vonhatjuk. A napló melyet Komlóssy Arthur a Csokonai kör érdemes elnöke őriz kegyelettel, a cím levelekkel 180 negyed-rétű lapot tartalmaz s ebből 138-at beírva, részben sajátkezűleg szépen illusztrálva. A napló e felirást viseli: „Ex libris Josephi Csokonai magistri Chirurgiae” s e jelmondatot hordja: Az egészségesekek nem szűkölködnek orvos nélkül, hanem a betegek Máté IX. 12.

Tartalmát teszik: *Egy kettős címer 1773-ból* tehát a Csokonai édes apjának házassági esztendejéből, valószínűleg a Csokonai és Diószegi család címere Csokonai József által szépen és gondosan festve.

Levelek két nagyságos urtól (egy kath. és egy ref.) Egy ez időbeli ismeretes röpirat, mely a hitet és a vegyes házasságot tárgyalja. *II. Rákóczi Ferencz híres kiáltványa* latinul. *Debrecen város címere 1705-ből* befestette Csokonai József aláírással és a címerre vonatkozó latin distichonnal. „Bartha Boldizsár rövid chronicája Pósalaki két latin versével. A *chronika folytatása* 1769-től, kollegiumi diákviseletekre (tógákra) és a magistratus eskütételére vonatkozó érdekesebbnél érdekesebb bejegyzésekkel, az előbbire nézve nagy értékű festett rajzokkal és illusztrációkkal, melyeket Szücs István is átalvett.

E napló nyomán egy nagy miveltsgü, latinul értő, a theologiai ismerettel bíró, Debrecen város az egyház és a kollegium iránt érdeklődő hazafias polgár alakja rajzolódik elénk, kihez bátran adhatta leányát a gazdag és előkelő Diószegi család s ki ha vagyoniilag s egyébképpen nem hagyott maga után nyomott, oka kora halála volt, mely különböző vállalkozásai közben 1780-ban ragadta el dec. 14-én. Fiának Mihálynak ki ekkor éppen 13 éves volt. neveltetése anyjára *Diószegi Sárára* maradt.

A költő édes anyjáról keveset tudunk: akkor még nem volt szokásos a családi viszonyoknak az irodalomba való bevitel. Petőfi tört ebben is új utat. Hogy azért a korán elmaradt özvegynek az élet terhével erősen kellett küzdenie, arról különösebben a debreceni közélet fáradhatatlan kutatójának *Zolthai Lajosnak* felolvasásából értesülünk.

Zolthai szépen elmondja mért ment a szép örökség az adóságok miatt tönkre és hogyan vásá-

ság titka, mely a nagy Sinay óta Révész Imre-ig annyi igazi nagyunk homlokára font töviskoszorút s mely Csokonai előtt és Csokonai óta oly sok fiatal magas röptü tehetségtől fosztott meg bennünket, a kikre pedig olyan nagy szükségünk lett volna és a kiket most haláluk után, mint Csokonait igaz nagyoknak lenni megismerünk és kegyelettel ünnepelek.

De miért nem előbb, miért nem akkor, amikor a mi elismerésünknek, szeretetünknek, dicsőítésünknek hasznát is vehették volna? S ha nekik már tört szívvel kellett sirjukba szállani, miért nem tanít minket az ő kora haláluk, szomorú életük és késő dicsőségük nagyobb kiméltre az élők iránt és igazabb kegyeletre nagyjaink iránt?

Vagy nem is lehet igazi nagyság és nem is lehet méltó háládatosság e földön?

Az a hatvan-utcai dicsőfénytől övezett vasemlék azt hirdeti, hogy van még a sirban is.

Vagy csak azt mondja, hogy csak a sirban van egyedül? Mit kérdezed azt testvér atyámfia, mikor oly szép és dicső a hazáért, vallásért küzdeni és meghalni

Dr. Ferenczy Gyula.

rolta meg az özvegy a darabos-utcai kis házat s mint elégedélt ott árváival. Még arra is rá szorult az előkelő polgár leány, ki Gyöngyössi verseit olvasgatta fiának, hogy másoknak fonogasson.

A Csokonai apja szépen festett, irodalmilag képzett férfi volt és az volt felesége is. A költő tehetségét melyikőjéktől örökölte azt ma bajos volna megmondani. Ritka volt abban az időben ilyen polgár család, a mit az is mutat, hogy a költő testvére a szinte korán elhalt József is az irodalmi pályát választotta: a színészetet. De az édesanya minden irodalmi műveltsége mellett is elsősorban debreceni polgár leány volt, gondos, dolgos takarékos, ki fiáért, annak jó híréért mesze utra is vállalkozott s ki midőn kedves gyermekének elhunyt után 1810-ben maga is meghalt tekintélyes vagyont hagyott hátra.

Halála előtt 3 nappal kelt végrendeletében első sorban József fiának, a színésznek kiskorú gyermekéről emlékezik meg és ennek édes anyjáról, azután 50 frtot hágy az épülő ref. Nagytemplomnak. A mit nem várnánk még a kollégiumról is történik a végrendeletben említés. A Csokonaiak rövid életűek voltak. Az özvegy arra az esetre, ha unokája utód nélkül halna meg annak örökrészét ösztöndíj alapul a kollégiumnak rendeli.

Ebben a szívben nem lakhatott harag. Nem is lakott, hiszen a költő anyja volt s mi más a Csokonai lénye, mint a szeretet, a haladáshoz, a magyar világhoz, hozzánk, különösen a kollégiumi diákokhoz, a kik az ő *atyafiai* valának és a kik emlékezetét ma is híven őrizik.

Krónikás.

A zsinat munkája.

III.

A mozgalom és elégedetlenség, mely a gyülekezetekben immár megindult a törvénytervezet adó reformja illetve a zsinat állásfoglalása ellen s a javaslatok, melyeket egyenesen a zsinathoz küldöznek a gyülekezetek presbiteriumai, ezek azt mutatják, hogy a legfelsőbb forum mennyire nem az egyetemes hangulatot, óhajt és kívánságot tükrözteti, mennyire az osztályérdekek ingoványára tévedt öntudatlanul s hogy a hivatalos vélemény mennyire eltér a közvéleménytől.

A zsinat már állást foglalt a törvénytervezet 270. §-a mellett vagyis a most érvényben levő törvény 239. §-t fenn akarja tartani változatlanul. Ez a § pedig magában foglalja a lehetőségét annak, hogy minden maradjon a régiben az egyházi adóztatás terén. A régi gyakorlatot újabb kodifikációval akarja erősíteni s újabb kodifikációval akar szemébe csapni a haladó idők tisztultabb felfogásának, mely immár mindenütt, minden téren a hol csak közszolgáltatásról szó lehet az aránylagosság elvét keresztül vitte vagy keresztül vitelét legalább sürgeti egyetemesen, egységesen. Megakarja hagyni a lehetőségét annak, hogy az összegében egyenlő vagy osztályba sorozásos adóztatást tarthatnák fenn továbbra is azok az elemek, melyeknek ebből a magában a vagyonosabbakra nézve előnyt biztosító rendszertől, anyagi kimélet és megtakarítás, a leggyengébb vagyoni erőre pedig túlfokozás és túlterhelés származik. S hogy azokon a forumokon, a hol az adóztatás kérdése adminisztráltatik s döntés alá kerül melyik elem van képviselve, melyik dominál, azt — úgy vélem — bizonyítani felesleges.

Állást foglalt a zsinat a terménybeli és munkabeli szolgáltatások rendszere mellett is a fent idézet § változatlan elfogadásával s ezzel tovább tenyészteti azt a valóban orca piritó misériát mely a természetbeli szolgáltatások teljesítése és elfogadása körüli actusokban lépten nyomon jelentkezik, lealázva a lelkész tekintélyét s törölve azt az erkölcsi alapot, mely nélkül eredményes erkölcsi ráhatást, lelki munkát az egyházban képzelni sem lehet.

Egy derékba szakadott tárgyalás folyamán már csalhatatlan jelei mutatkoztak annak, hogy a zsinatot irányozó faktorok végtelenségig küzdeni fognak a törvénytervezet 282. §-a mellett, mely így szól: „Minden egyházközség, mely a segélyt“ (állami) „igénybe venni kívánja, tartozik a következő adókulcsot életbe léptetni.“

a) személyi adó 2—20. kor.

b) az állami egyenes adó után fizetett egyházi adó tekintet nélkül az állami adó magasságára változatlanul 10%.

Ennek az adókulesnak életbeléptetése mellett az eddigi netalán fizetett népiskolai tandíj eltör- lendő.

Igy első látásra valóban meglepően szép §-ez: viszonylagos hibájául csak ez róható fel, hogy a benne foglalt rendszer a 270. § mellett fakultatívá válik: mintha csak azt mondaná az eddigi kiváltságos helyzethez ragaszkodó konzervativizmus, a mit az Ur monda Mózesnek a Nébó hegyén: „imé megmutatom, hogy látnád szememmel, de te oda be nem mégy. Lesz mód és ember ugyanis arra, hogy a facultatív egyik felét visszaverve éltesse továbbra is a 270. § kiváltsággal kapcsolatos status quo-ját.

„Személyi adó 2—20 kor.“ Hogyan értsük ezt? A törvénytervezet bölcs hallgatásba merült, fennhagyja azt a jól eső hitet, hogy a 2—20 koronáig terjedő fokozat emelkedően fog elhelyezkedni az emelkedő teherviselési képesség meghatározott fokozatain s előfutárja annak a nemsokára kényszer erővel elkövetkező állapotnak, mikor a vagyoni erőben jelentkező fokozat teljesítési képesség fokozott mérvben fog közcélokra igénybe vétetni azon a fokon felül a hol a napról napra való megélhetés nyugtától gondjától felszabadul az egyén s juttathat kényelemre is vagy esetleg fényűzésre is. De ám nem ez rejtőzik a 2—20 kor. személyi adó rendszerében. Keserűen kiábrándít boldog hitünk- ből a „Zsinati adóügyi albizottság előmunkálata a zsinati törvény javaslat adózási részéhez;“ melyet jobb sorsra és sikeresebb eredményre méltó buzgalommal Kenessey Béla előadó állított össze „ex cathedra“ nézvén és bírálván a való életet Ez a tenger számot magában foglaló munkálat melyet a statisticát megillető óvatossággal kell fogadnunk kezelnünk meg magyarázza hogy a 2—20 korona személyi adót miként kell érteni. T. i. hogy 2 koronát az fizet, a kinek nincsen állami adója 20 koronát, a kinek 500 koronán felül van az állami adója közben esnek a 3, 4, 6, 8, 12, 16 koronás személyi adófokozatok. A mi nem jelent egyebet mint azt, hogy ha kell progressió, hát legyen. De csak a teherviselési képesség alsó és közép fokán; a kényelmi és fényűzési életmódot biztosító nagy vagyoni erő pedig továbbra is kiváltságolt marad, mert meg vagyon irva valahol s bizonyára az ez elvek szilárd fundamentomán, nyugvó igazság, hogy a világon minden fokozat csak az 500 korona állami adóval kifejezett teherviselési képességig terjed, azon túl nem; mert a gyengébbnek kell hozni, lévén az ugyis

már gyenge; az erősebb majd eltalálja veszteni az erejét; mert a kevesebből több inkább telik. Szertnek még egy darabig iskolába járni, hogy megtanulhatnám azt a tudományt, melyben sarkelvek megdönthetetlenül támogatják, hogy a progressió a gyenge és a közép erőnél jogosult a nagyobb erőnél pedig elveszti létjogát; az életiskolájában azt a tudományt nem tudtam elsajátítani.

Nem csoda hát, ha a gyülekezetek elégedetlenek s az az óriási tömeg, melyet az egyháztagok között az 500 koronán aluli állami adót fizetők, az azon felüli aránytalanok kisebb számával szemben képeznek, megindítják a mozgalmat, mely a zsinatot megkezdett útjában megakarja állítani. Ennek a mozgalomnak a jogosultságát nálam jobban senki se honorálja, magam is csatlakozom hozzá s igyekszem minél töbeket vonni bele; mert nem tudományom ugyan a jóslás; de a hatalmas arányokat öltő socialis áramlat morájából kihallgatom, irányából haragos fodraiból kiolvasom, hogy nem fog nyugodni, míg a kiváltságoknak akár államban, akár egyházban, akár társadalomban csak egy paránya is marad. Ne is nyugodjék. Csak ezt óhajtom, hogy munkáját minél kisebb rázkódtatások árán végezze el: s hogy úgy végezhesse, el kell takarítani előle, illetve minden jogos rohama elől minden ütközöt a mit összetörve anyagi és erkölcsi értékek romjain építi fel a jobb jövőendő társadalmát. Ime itt van egy ütköző az egyház eddigi és most is kontemplált adórendszere s ott a megindult mozgalomban a jogos roham.

Ezt az ütközöt akarják elhárítani azok a javaslatok, kérvények, melyek a presbiteriumoktól e zsinathoz zarándokolva más-más adórendszert ajánlottak. Ilyen a többek közt a *kisölvédi* gyülekezet felirata, melylyel már most idején foglalkozni akarok annyival is inkább, mert nem csak a zsinathoz küldetett meg, hanem csatlakozás végett az összes református gyülekezetekhez is. Tehát fontossága nőhet a csatlakozás által s nőhet ennél fogva — szerintem — veszélye is. A felirat azt kívánja, hogy az egyes gyülekezetek által viselt évi állandó mindennemű egyházi és iskolai teher pénzértékre számíttassék át s szolgáljon ennek fedezésére az állami adó 10%-a, ennek a 10%-nak 50%-a mint személyi adó, sétvetve egyenlően a 20 éven felüli egyháztagokra, a fennmaradó hiány fedezésére pedig az 1848. XX. t.-c. alapján nyerendő államsegély. Kisölvéd bizonyára az általános elvi és financialis szempontokat, de meg az államsegély igénybevehetésének határát figyelmen kívül hagyva, saját magából indult ki

és így nem is csoda, ha az az elvi szempontokat nélkülöző tervezet megtetszett neki. Összes állami adójának 10%-a 366.75 kor. adóköteles tagjainak száma 140, tehát a fenti összeg felől egy-egy fejre 1.31 kor. személyi adó jutna. A törvénytervezet adórendszerével 8442 kor. államsegélyt kapna, az ő általa ajánlott adórendszer mellett 643 koronával többet, a mi lényeges különbség. De nézzük ennek a javaslatnak elvi és gyakorlati hiányait, mert elvégre is nem lehet egyedüli cél akármilyen úton minél nagyobb államsegélyre tenni szert.

Dr. Baltazár Desső.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

Tóth Mihály született 1868-ban Köröstarcsán, (Békés m.) a theologiai négyéves tanfolyamot végezte Debrecenben 1887–1891-ig Jánosi Zoltán, ifju Balogh Ferencz és Kovács Emil stb. grádusában; 2-ik éves theologus korában képesített előtornásként rendes működője a debreceni városi tornaegyletnek; 3-ik éves diák korában a gymnasiumi tanulókat mint egyik előtornász vezette; 4-ik éves korában az előkészítő csoport vezetője, és 70 frt tiszteletdíjban részesült. Mint végzett theologus 1891/2-ben ideiglenes tornatanító heti 24 órával; a következő évben már rendes tornatanár, s azóta szép sikerrel működik, úgy a gymnasiumban, mint a t.-képzőben, ott heti 20, itt heti 7 órán. Letette a lelkész-képesítő vizsgákat, így okleveles lelkész: okleveles közös tornatanára a főiskolának. Miként Mácsainál, úgy őnála is azon szép jelenséget tünteti fel főiskolánk, hogy saját jólismert és tehetséges növendékéből nyert kiváló tanerőt, kiket itt tanulás emléke, egész múltjuk, s mindig élő vonzalmuk fűz szeretettel az anyaiskolához.

A tanári fizetésrendezésekor (Ek. 1897. 183. sz.) a tornatanár javadalmazása lett: alapfizetés 1000 frt; lakáspénz 300 frt; és ötévenként öt izben 100 frtos korpótlék. Az alapfizetés 1900-ban (Ek. 1900: 81. M. c.) 200 koronával emeltetett. A tornatanszék megszilárdult, a tanszékek száma újra egygyel gazdagodott!

IV. RÉSZ.

Az 1848. előtti időből vannak-e épületek, emlékek, bútorok, tanszkek, eredeti képek, értékes okiratok, kéziratok, kötetek (az intézet, vagy magánosok birtokában, a hely színén, vagy másutt, a melyeknek megismerése az intézet történetének, fejlődésének, az oktatás nevelésnek valamely nevezetes korszakát, avagy jellemző adatát, vonását megvilágosítani kiválóan alkalmas? Egyenként mik a nevezetesebbek?)

1. *Épületek, emlékek, bútorok 1848. előtti időből.*

A hitjavítás korabeli ősi iskola-épület az 1564-ben történt égés után lassanként javított s állít-

tott helyre, úgy mint 1802-ig fenállott. Lásd mártávtálati rajzát az emeletes négyszög épületnek Szűcs István „Debrecen város történelme“ 620. lapján.

Az 1802-ik évi június 11-dikén délben Péterfia-utcán keletkezett tűzvész a nagy szél által pusztítóvá lévén, megemésztette a város nagy részét, ekkor égett le a régi nagy templom ó és veres tornyával, mellette levő lelkész lakok, tanári öt lakás, kántori lak és a kollégium délre néző tornyos főépülete: a többi három oldal a zsindey tető eltávolítása folytán megmenekült, könyvtár és tantermek megmaradtak. Karika Pál sénior vezetése alatt a diákok buzgósa sokat tett a megmentésre, kik jutalomban is részesültek. Az előadások nemsokára megkezdődtek, hogy a tanév bevégeztessék s a nyári supplicatióra kibocsáttassék az ifjuság. A supplicians diákok a kárvallás hatása folytán szép összeget hoztak be 3286 frtot.

Az építés szüksége a homlok épületre nézve beállt, a közadakozásra felhívások mentek szét, országsszerte nagy részvét nyilatkozott. A kollégium kára 26,412 rh. frtra becsültetett.

A kormány annyit tett, hogy a sokszoros sürgetésre a Helytartó Tanács útján (1802. március) megengedte, miszerint a város az 1752. óta letiltott s a tanárok fizetésére járó 3431 rh. forintot folyósította. Debrecen városa az építésre 200,000 téglát szavazott meg. A tiszáninneni egyházkerület küldött 715 magyar frtot; a n.-kőrösi egyház 329 rh. frtot; Zsigrai István 200 frtot küldtek nyomban.

Valóban megható a református egyház szemefénye a kollégium irányában azon időben megnyilatkozó szeretet; magában Debrecen városában a polgárok házanként kerestetve fel, noha a város majd fele kárt szenvedett, a hat kerületből 5681 rh. frt 36 kr. gyűlt össze; az egyházmegyék egymásután küldték be gyűjtéseiket p. o. a kunsági tractus 3735 rh. frt 18 krt; a beregi 676 frt 21 kr, a debreceni e. megye három izben összesen 3936 frt 22 krt., az érmelléki 1158 frt 49 1/2 kr; a középszolnoki 869 frt 10 kr; a szilágyi 178 frt 39 kr; a szatmári 718 frt 45 1/2 kr; a bihari 1413 frt 06 kr, utóbb megint 2264 frt. stb.; a bárándi ref. egyház 400 frt; számos egyesek: báró Vay Miklós 100 frt, Szatmári Király József 150 frt, Fényes Antal 200 frt, Gróf Teleki József 150 frt, gróf Kendefi Elekné 416 frt 40 kr, gróf Rhédei Adámné 416 frt 40 kr, Rhedei Lászlóné 100 frt stb., úgy, hogy 1802-ben 26,117 frt 01 1/4 kr. rh. frt. volt a bevétel. Az 1803-ik évbéli adományok összege 3183 frt 47 kr. Jász kun kerület 300, Dunáninneni e. kerület három tractusából 150 frt. Nagykőrös városa és egyháza 400 frt, báró Wesselényi Miklós 100 frt stb. Az 1804-ik évben bevétel 4315 frt, ezek közt a Dunáninneni e. kerület ujjlag és Keeskemét városa 2711 frt, a halasi egyház 201 frt, a h.-m.-vásárhelyi 701 frt 15 kr, báró Wesselényi Farkas 100 frt. A kegyes adományokból és jövedelméből 1807. év végéig a bevétel teljes összege 81,631 frt 6 krt. Az építésre ment összes kiadások sumája 81,778 frt 25 kr. volt, ebből pataki kövekre 6917 frt 07 kr., képfaragóknak 1270 frt 51 kr., (a képfaragók (szobrászok) Frank Lőrincz és Krisztof Márton valának.) ment ki az 1802—1807. nov. 17-ig vezetett számadás szerint.

Uj pénztár nyitott külön könyvvezetéssel, ezzel vettetett meg az akkor úgynevezett „uj épületi kassa“ alapja 1802-ben, mely aztán 1857. után,

mikor a homlok épület kijavítására újabb adakozást kellett nyitni, kivált pedig 1869-től, a mikor a régi kollégium ujjá építése kimondatott, „régi építettő pénztár” név alatt maradt fenn, s az 1862-iki kimutatás szerint tőkéje volt 7040 frt 15 kr, 1903/4-ben pedig 36,861 korona. E régi építettő pénztárból fedeztetett 1887-ben az imaterem mennyezetének megújítása 5000 frt (Ek. jk. 1887: 265. sz.); és az oratoriumi diszes új orgona is 1902-ben 6729 koronáért (Ek. 1901: 83. és 1902: 275. L.) Tehát száz év után is hat, szolgál az ősi buzgóság áldozata.

Az építési anyagok messziről szállítása miatt is lassan haladt az építés, 1807. aug. 22-én érte el a kőmivesi munkával a fallakrálás a magasságot s a dolgozó legények fejenként 5 frt jutalmat kaptak, a lebontás 1803. februárban vette kezdetét, addig 355 tanulónak volt hely benlakásra; a lebontás miatt jó szorosán és kevesebb kényelemmel legfeljebb 302-nek juthatott hely u. m. a paedagogiumban lakhatott 66 deák, az expectantián 41. (oly szegény tanuló, a ki a városi polgárok asztaláról kapott naponként főtt ételt, nevezetett expectansnak), az alumnumon 142; de e mellett minden szobában lehet egy sellista = 32 (azaz székeken alvó); a nagyobakban kettő is = 21. és így mindössze lakhatott a kollegiumban 302 deák. Ennyi ifjunak adott szállást akkor a főiskola! (Tk. jk. 1803: január 18.)

Elkészült a hatalmas két emeletes épület 1803—1816-ig, a városban e volt akkor a legmagasabb és legnagyobb épület, méltán hordja felső homlokzatán a felirást: „Epült a magyarországi helvétziai vallástételt tartó ekklezsiák és jötevők adakozásából.”

E máig is álló (akkor új, ma régi) főépületben a délre és nyugatra néző rész felső emeletén van az *imaterem* (oratorium), mely 1825. évben lón berendezve fűtőkemencével, az első kövizsga 1825. március 22. tartatott itt. A vasárnapi istentisztelet 1826. febr. 25. kezdődött meg benne. Az egyházkerület érdemes tagjai adakozásából orgona is szereztetett a karzatra, mely 1830. december 12. szolgált először e célra. Erdélyi József hittanár prédikált akkor. Ez imaterem a collegium aulája volt a diszterem elkészüléséig, sok iskolai ünnepélynek, tanári beiktatásoknak volt tanúja; országtörténelmi jelentőségű, hogy a fővárosból Debrecenbe vonult magyar kormány 1849. január elejétől május végéig itt igazgatván, az imaterem adott helyiséget az országgyűlésnek, a szöszék két oldalán a padok zöld posztóval vonattak be, a szegek nyomai ma is kivehetők, világítással és két kályhával láttatott el.

A főépület közepén rendeztetett be az *anyakönyvtár* tágas két szárnyu helyisége, a körülfutó s oszlopokon álló karzat 1828-ban lett készen a főemberek, jötevők nagynevű tanárok arcképeivel díszítve. A könyvtár polcaira, karzatára szükséges 10,933 v. frt kiadást az énekeskönyvi pénztárból fedezték.

Az akadémia öt tanterme szintén a főépületben volt I. és III. tanterem a theologicum, a II. és V. a physicum és chemicum, a IV. számú a iuridicum auditorium nevet viselte, legvilágosabb és tágasabb volt a iuridicum az első emelet keletre-délre néző sarkán (a mai VI számú.)

(Folyt köv.)

Balogh Ferenc
hittanár.

TANÜGY.

A középiskolai kérdés.

A középiskolai tanítás eredménytelenségéről nemcsak a közönség beszél, hanem magok a középiskolai értesítők is. Annak a bizonyítékául tekinthető ez, hogy a középiskolai tanárságnak sok akadályllyal kell küzdeni, s éppen ezért az eredmény a tanárságnak a véleménye szerint sem megfelelő. amint ezt a tanárok az év végén eszközölt osztályozásnál is kénytelenek voltak kifejezésre juttatni, elégtelennek jelezvén a tanulók 15—30%-ának előmenetelét. Azért mondom, hogy kénytelenek voltak. mert ugyancsak az értesítőkből konstatálható, milyen jóleső örömmel dicsekszik el az a középiskola, a melyik ilyen kedvező helyzetben van, az elégtelen osztályzatot nyert tanulók csekély százalék számával, s viszont mily szomorúsággal konstatálják a többiek, hogy a nagy bukási százalék — a tanulók s a társadalom által az iskoláról alkotott szerencsétlen felfogásnak a következménye.

Az iskolai munka eredménye iránt nagy reményeket tápláló szülék elégedetlensége általános. Nem is esoda ez, mikor az iskola az ő reményeiket sok irányban nem teljesíti, nem is teljesítheti. Az anyagiakat tekintve, az általános társadalmi szegénység hatása alatt, az iskolától nagy anyagi segílyt várnak a mi természetesen csak a legjobb tanulóknak nyújtható, a többinek pedig a megélhetési viszonyok megdrágulása, s az iskolai díjak, tankönyvek s egyéb kiadások folytán nagy mértékben megszorított összeggel kell évenként gyermeke neveltetésére áldozni sok esetben a sikerre való kilátás gyenge véleményében. Mennyit van alkalma hallani e mellett a szülének a tanuló erejét felülmuló tananyagról, mely egészségét is veszélyezteteti, a tanárok szigorúságáról, egyesekkel szemben tanúsított elfogultságáról, üldözésről, szándékos buktatásról stb. Tegyük hozzá a szülék ama közismeretes gyengéjét, hogy ha nem egészen is, de részben a gyermekeik előadása nyomán alkotnak képet az iskoláról. Ennek az a következménye, hogy sok szüle az illető iskoláról, bár közvetlenül nem ismeri azt, oly meggyőződésszerűleg hirdet igaztalan dolgokat, hogy bizonyos körökben az illető intézetet és tanárait igen félszeg felfogással és rossz indulatu bírálat kíséretében emlegetik.

Van az eddig elmondottakban olyan, melyet közvetlen megfigyelésből mondtam el, de van olyan is, melyet mult évi középiskolai értesítőink kifakadásából állítottam össze. Így pl. a bukásokról szólva ezt írja egyik gymn. igazgató az értesítőben: „A külvilág kétségkívül az elbukott tanulók vagy az azokkal közeli viszonyban álló egyének ajkairól szedi össze az adatokat, s ha még hozzá veszi azt a szinezést is, a mivel ezeket kifejezésre törekszenek juttatni, azonnal maguk elé képzelik a szigoru tanárt, kinek egyedüli óhaja tultönni a gyermek agyát szükséges és felesleges tudománnyal, mit ha a növendék nem bir egyszerre felfogni, vagy befogadni, ugy azt egyszerűen elbuktatják. Megengedem, hogy minden elbukott diáknak, vagy érdekelt szülöknek, kik közül már az ősidőktől kezdve egynek sem volt rossz magaviseletü vagy rest gyermeke, ez a magyarázat a menyire naiv és indokolatlan, éppen annyira tetszetős is.”

A bukások száma legnagyobb mindenütt az I. osztályban, a mi különben legtermészetesebb is, miután a középiskola elvégzésére semmi reményt nem nyújtó tanulóknak más életpályák felé való irányítása csak helyeselhető. Amde a bukások okai felett elmélkedvén, több igazgató ugyanazon végeredményre jut: okolja a tanulók elemi iskolai ismereteinek fogyatékoságát. Egyik igazgató mondja: „Tapasztalatból állítom, hogy még csak ezelőtt pár évvel is a középiskolánkba beiratkozott tanulók 50 százaléka nem tudott írni, olvasni, számolni. Most már a mellett a nagy anyag mellett, mit a középiskola első osztályának sikeresen kell elvégeznie, ha jó alapot akar biztosítani a jövőre, tanítani kell a növendékeket az előismeretekre. A nagy űr ott tátong a gyermek előtt, az erősebbek, kikkel a család is foglalkozik, végre átjutnak rajta, mert időközben megerősödtek, mások meg beleesnek s örömeiket lelik, ha siránkozás rábeszélés útján sikerült magokat onnan kihuzatniok. Ilyenkor aztán a szüle is megtesz mindent, ló, fut, kér, rimánkodik, csak egyet nem akar megtenni, hogy idejében gondoskodjék a csorba kiköszörülésénél segédkezet nyújtani a tanárnak.“ Egy másik igazgató megütközvén azon hogy szokatlanul felemelkedett a bukások százaléka, ezt mondja: „A mi kis népességű középiskolánkban a bukott tanulók számlékszámja ez ideig csaknem mindig kisebb volt az országos átlagnál. És ez egészen természetes is, mert nálunk, épen a tanulók csekély létszáma miatt, úgy szólván családi közösségben és intimitásban élhetnek a tanárok növendékeikkel. Nálunk nincs kizárva, nem úgy, mint a tulsufolt osztályokkal küzdő nagy népességű tanintézetekben a lehetősége annak, hogy minden egyes tanítványnak sajátos természetét individuális hajlamait, erős és gyenge oldalát alaposan megismerve, s a nehéz felfogású gyermekekhez is alkalmazkodva, hozzájuk leereszkedve, újra meg újra felvegyük, újra meg újra megmagyarázzuk az elvégzendő tananyag egyes nehezebb részeit, aminek aztán természetes eredménye az, hogy a törvény által megkövetelt tanulmányi színvonalat jóval több növendék érheti el ily helyen, mint olyan intézetben hol 60—70 tanuló közt oszlik meg osztályonként és óránként a tanár nevelői és tanítói munkássága. Ennek a kedvezőtlen eredménynek oka nemcsak az, hogy a megelőző tanév folyamán járványos betegség miatt több mint 5 hónapon keresztül zárva voltak összes népiskoláink és így az I. osztályba beiratkozott helybeli tanulóknak általában véve nem voltak elég erős alapismereteik, hanem az a sajnos körülmény is, hogy a szülők egy jó része 10 éves kor előtt viszi gyermekét a középiskolába.“ Eppen ezért az előkészítő osztály eszméjét helyesli.

Kétségtelen, hogy az elemi iskolából hozott ismeretek sok fordul meg, bár ezeknek nem anyira mennyisége mint inkább milyensége a fő. Nagyobb baj az elemi iskolai osztályozás mértékének megállapítása. Tudjuk, hogy az elemi iskolai osztályok elvégzése a gyermek életkora által bizonyos határok közé van szorítva. Az a minimális mérték, mely a tanítót kötelezi a gyermeknek egyik osztályból a másikba való bocsátására, a gymnásium mértékének nem felel meg, innen van, hogy az éppen elégséges osztályzattal bíró gyermek a gymnáziumban alig vagy éppen nem boldogul. Vegyük hozzá azt is, hogy, mint általában elismerik, a gymnázium első osztályának tananyaga a 10, éves gyermek értelmi

színvonalát meghaladja, latin nyelv rendszerét kell tanulni, mielőtt anya nyelvének rendszerét ismeri. Tehát ne az elemi iskolát akarjuk mindenáron okolni (bár sok esetben abban is rejlik a hiba), hanem első sorban a gymn. I. osztályának anyagát igyekezzünk a gyermek értelmi színvonalához alkalmazni. Az elemi iskola fogyatkozásain pedig, ha az elemi iskolát a gymnásium céljaira fel akarjuk használni, úgy segítünk, hogy egymás munkája iránt kölcsönösen érdeklődjünk. Jelenleg az elemi és középiskolai tanfériak egymás munkája iránt nem érdeklődnek, így tehát jogosan semmit se vethetnek egymásnak szemére.

Ami pedig a nagy bukási százalékot illeti, ne fogjuk fel ezt a kérdést szentimentálisan. Bármennyire sajnálunk is a nagy reményekben csalatkozott néhány szülét, kik gyermekeiket „uri pályára“ nem neveltetik, vigasztaljon az a tudat, hogy akinek a tisztességes polgári munka iránt nincs semmi érzeke, az „uri pályán“ bizonyosan a proletárságot gyarapította volna. Mint egyik igazgató írja: „Ne ez a hely legyen az honnan magába szívja a dologtalanság és ingyeneles csirait, melyek később sirját ássák meg“

Paedagogus.

Az 1903-ik év mérlege.

A vallás és közoktatásügyi miniszter által nem régen kibocsátott jelentés, mely a magyar közoktatásügy 1903. évi állapotát ismerteti, az eddigi szokást követve a hitelet terén felmerült mozzanatokat is felleleli. A magyar protestantizmus szomorú jelenének és gyenge kilátásának bizonyítékaiképpen tekinthetők a jelentésben közölt adatok, melyeket megilletés nélkül nem olvashatunk, dacára annak, hogy az utóbbi évek tapasztalataiból veszteségeinket bizonyosra vehettük. A sablonos jelentés, mint eddig is tette, megnyugtatónak mondja a felekezetek közt hullámzó mozgalmakat, amde legalább is mi reformátusok éppen nem nyugodhatunk meg az eredményben.

A felekezetből kiléptettek száma 1373, meghaladja 177-el az 1902. évit, de 299-el kevesebb, mint az 1901-ben kiléptettek száma. A kilépések száma évről évre csökken, mert míg 1896-ban 3990, 1897-ben 4935, 1898-ban 2520 addig már 1899-ben csak 1361, 1900-ban 1346, 1901-ben 1672, 1902-ben 1196, 1903-ban 1373 volt a felekezetből kiléptettek száma.

A vallás szabad gyakorlatáról szóló törvény életbe léptetése óta 1903-ban történt először a legtöbb kilépés a Tisza balpartján, összesen 447. Ennek oka a biharmegyei tömeges kilépés ugyanis Bihar megye területén 342 lett felekezetnélküli, sokan léptek ki e megye területén 1897-ben is, 712-en hagyván el felekezetüket.

Az utóbbi években már nem a református egyház vesztett legtöbbet a kilépések révén, azonban 1903-ban legtöbbet vesztett ismét a református egyház, 530-an léptek ki a ref. egyház kebeléből. Azután legtöbbet (476-ot) vesztett a g. keleti egyház, a r. katolikusok 161, az ág. evangelikusok 148, a g. katolikusok 44, az izraeliták 13, az unitáriusok 1 főt vesztettek.

Igen tanuságos eredményre jutunk, ha az 1896-1903-ig szenvedett veszteségeket az illető felekezetnek az ország népességében elfoglalt arányszámával összehasonlítjuk. Ugyanis az ország lakosságának

14.4%-át tevő református egyházból került ki a kilépettek 32.4%; a lakosság 13.1%-át tevő g. keletiek közül a kilépettek 30.4%, a lakosság 48.7%-át tevő r. katolikusok közül a kilépettek 19.1%-a, a lakosság 7.5%-át tevő ág. evangélikusok közül a kilépettek 15.8%-a, a lakosság 10.9%-át tevő g. katolikusok közül a kilépettek 1.6%-a, a lakosság 4.9%-át tevő zsidók közül a kilépettek 0.6%, a lakosság 0.4%-át tevő unitáriusok közül a kilépettek 0.1%-a került ki. Vagyis felekezeti számárányuknak körülbelül kétszeresét veszítették a reformátusok, g. keletiek és ág. evangélikusok, aránylag legtöbbször nyertek a g. és r. katolikusok. A ref. egyházból történt kilépések száma 1903-ban fenti átlagot is meghaladta, mert a kilépettek 38.06%-a a ref. egyház hívei közül került ki. A kilépettek közül 34.7% g. keleti, 11.7% katolikus, 10.9% ág. ev., 3.2% g. kath., 0.8% zsidó, 0.1% unitárius.

A kilépettek 50.1%-a a magyarok közül került ki, természetesen a ref. egyházból kilépettek nagy száma miatt. A kilépettek 28.9%-a oláh, 6.3% a szerb, 4.9% a német, 3.8% a tót, 6% egyéb.

A kilépés oka legtöbbször a baptista szektához való tartozás vagy áttérés volt, mely 807 esetben (ebből 104 esetben az egyházi adó terhes voltával karöltve) szolgált a kilépés indító okául. A nazarénus szektához való csatlakozás száma csökkent, csak 299 volt. Az egyházi adó 244 esetben volt a kilépés oka, ebből 85 a ref. egyházra, 79 a g. keleti, 58 a r. katolikus egyházra esik.

A jelentés szerint a kilépések aránya nem ad okot aggodalomra, mert az átlagos szám csökken s hozzájárul, hogy az esetek négy ötöd részében a nazarénus vagy baptista szektához való tartozás vagy áttérés volt a kilépés indító oka, tehát inkább túlzásba és tévelygésbe menő vallási rajongás volt a kilépések rugója és nem vallástalanság, avagy kicsinyes vagy erkölestelen önérdék, szóval a társadalom erkölcsi rendjébe ütköző valamely más motívum. Hogy a vallástalanság nem volt indító ok, bizonyítja azzal, hogy a lelkiek terén közömbösebb városokban aránylag kevesebb kilépés történt, mint a vallásosabb vidéken.

A jelentés konstatálja ugyan, hogy a születésnél és házasságkötésnél az egyházi szertartásokat mellőzték sok esetben, azonban az ilyen eseteknek aránylag kisebb számából a vallásos érzület szilárdságát és nem lankadó éberségét következteti. De vajjon megnyugtató eredménye az, hogy az új születetteknek a római katolikusoknál 99.2%-a, a g. katolikusoknál 97.7%-a, a g. keletiekénél 96.6%-a, az ág. evangélikusoknál 98.2%-a, az ev. reformátusoknál 90.2%-a, az unitáriusoknál 86.9%-a kereszteltetett meg. E szerint a református újszülöttek tízedrésze kereszttségben nem részesült! Eppen nem megnyugtató eredmény!

Hasonlóképpen vagyunk a házasságok egyházi megáldásával. A r. katolikusoknál 97.9%, a g. katolikusoknál 97.3%, a g. keletiekénél 86.2%, az ág. evangélikusoknál 98.4%, a reformátusoknál 95% részesült egyházi áldásban. A megkeresztelték százalékát enyhíti némileg az a körülmény, hogy az újszülöttek egy része a keresztelés előtt meghal, a házasságkötések statisztikája pedig a felekezetek részéről nem pontos.

Az áttérési mozgalmakról évről-évre úgy számol be a jelentés, hogy az áttérések révén a r. katolikus egyház nyert legtöbbször. Ugyanis ha az áttérések nyereség-veszteség számláját megcsináljuk, azt látjuk, hogy a r. kath. egyház kebelébe az 1903. év folyamán 2549-en léptek be és belőle 1000-en váltak ki, s így a római katolikus egyház nyeresége 1549. Nyert még a g. kath. egyház 285, és az unitárius egyház 121 főt, a többi felekezetek mindnyájan veszítettek és pedig a reformátusok 540-et, a g. keletiek 559-et, az ág. evangélikusok 399-et, a zsidók 442-öt. A r. kath. egyház leginkább az ágostaiak, reformátusok és zsidók soraiból gyarapodott, a g. katolikusok legtöbbször hódítottak a g. keletiek-től, az unitáriusok a reformátusoktól és ág. evangélikusoktól. Azzal vigasztal a jelentés, hogy a református egyház, mely minden vallásfelekezet közt a legsúlyosabb veszteségeket szenvedte, újabban évről-évre kevesebbet veszít, 1900-ban 891, 1901-ben 831, 1902-ben 754, 1903-ban 540 hívővel fogyott az áttérések következtében.

Más irányú az áttérési mozgalom Horvátországban: ott a g. keletiek és reformátusok nyernek, tehát éppen azok, kik az anyaországban veszítenek, a g. keletiek 176 a reformátusok 27 főt nyertek, a r. katolikusok 155, a zsidók 33, a g. katolikusok 15 hívőt veszítettek.

Szomorúan konstatálja a jelentés, hogy a hit-szónoklatok nyelve arról győz meg, hogy a magyar nyelv az egyházi életben nem érvényesül úgy, mint kellene. Ugyanis magyar volt a szónoklat nyelve az unitárius anyaegyházak 100%-ában, a reformátusoknál 99%-ban. Amde a többenél a magyar nyelv kis mértékben érvényesül: a r. katolikusoknál 54.83%, a zsidóknál 36.64%, az ág. evangélikusoknál 24.22%, a g. katolikusoknál 7.75%, a g. keletiekénél 0.90%.

A mi veszteségeinket illeti, kétségtelen, hogy a vallási kérdések iránt közönyös korszakokban a felekezetek versenyének hiánya, a stagnálás éppen nem bizonyítja a hitélet virágzását. Az áttérések azon korszakban vetnek nagyobb hullámokat, a mikor a hit kérdései iránt való érdeklődés erősebben megnyilatkozik. A hódító egyház mindig az szokott lenni, a melyik azon kor embereinek lelki szükségleteit leginkább képes kielégíteni. Ha nálunk magyaroknál mégis a katolikus egyháznak van számbeli nyeresége, ennek oka csak mi magunk vagyunk és mostoha körülményeink. Ne inogjon meg abbéli meggyőződésünk, hogy nem a protestantizmus elveiben rejlik a baj forrása: hiszen éppen napjainkban egész Európában a protestantizmus elveinek terjedését látjuk. Veszteségeink okait kifürkészni, s ezek alapján a leginkább célra vezető utat megtalálni, s erélyesen cselekedni: ez a református egyház feladata. A folytonos veszteségeknek útját állani okvetlenül szükséges, mert soraink ez idő szerint is megrikkultak. Még 1890-ben az ország lakosságának 14.6%-át tette a ref. egyház híveinek a száma, s már 1900-ban 14.4%-ra apadt le.

Résen legyünk, hogy a most folyó évtized hasonló csalódásra ne vezessen!

Dr. Barcsa János.

KÖZÉLETÜNK.

A főgimnázium Csokonai ünnepe.

Az országos politikai viszonyok felforgatták a nagy százados Csokonai ünnepélyek rendjét és az országos felvonulás idejét május 20 és 21-re tették által.

Az ős kollegium áhitatos megemlékezését azonban még e hullámok sem tudták meg zavarni. Eddig a gimnázium róttá le a halás kegyelet adóját, egy minden tekintetben jól sikerült gyönyörű ünnepélyvel, melyre múlt vasárnap délután nagy és fényes közönség gyűlt a főiskola dísztermében össze.

A felejthetetlen estély rendezője az ev. ref. főgimn. önképzőkör tagjai valának, élükön derék felügyelőjükkal *Dr. Csűrös Ferenczel* ezzel a fáradságot nem ismerő, agilis ifjuság szerető, modern fiatal tanárral, ki emlékbeszédével valósággal elragadta a nagyszámu közönséget és kedves melegséggel, lelkesedéssel árasztotta el a jelenlevőket Csokonai iránt. A műsort a *főgimn. vegyes kara* nyitotta meg Csokonai Tihanyi Echó-jával. Erre jött a *Csűrös* magasröptű beszéde, a magyar faj végzetéről, nagy embereink rövid életéről. De erre a nagy tapssal és lelkesedéssel fogadott beszédre még alant ismét reá térünk. Harmadik szám alatt a *főgimn. zenekör* szerepelt. Ezután *Balla Bertalan* VIII. gimn. oszt. Csokonai ódát szavalt. Ötöd. k helyen *Tutai Zoltán* ez a tehetséges zeneszerző és előadó ért el nagy hatást. Egy Csokonai indulót és Dankó Pista „Most van a nap lemenőben“ dalát interpretálta. Szép formás emlékbeszédet mondott *Peleskey Sándor* VIII. gimn. oszt. tanuló önképzőköri elnök. *Pánczél József* Csokonai „A lélek halhatatlanság“-ból szavalt, és Tóth István gordonkázott. Zeneszám fejezte be a szép ünnepet, melynek nagyobb jelentőséget az alkalmon kívül a dr. Csűrös megnyitója adott. Nem tudom megállani, hogy e költői szépségekben bővölködő tanulmányt a lap olvasóinak s a költő igaz tisztelőinek gyönyörűségére ide ne igtassam.

A dr. *Csűrös Ferencz* beszéde így hangzik: „Száz éves fordulója van annak, hogy Debrecennagy poétája meghalt. Meghalt férfikora virágjában, mikor költészetének vetése érett kalászbba kezdett szökkenni. Egy nagy költői munka alapjait rakosgatta, a honfoglaló ősökkel szóló nagy eposszal akarta meglepni nemzetét, midőn pályáját erőszakos kézzel szakítottá meg a halál.

A magyar faj végzete ez!

Legnagyobb költői nem tudják végigjárni hivatásuk ösvényét: a végzet utjokat állja. Tán ennek ösztönszerű sejtése készíti őket arra, hogy lelkük kincséit pazarul ontsák, időt sem engedve a teljes művészi megérésre. — Csokonai és Petőfi a lángésznek is egy egész életre való költői munkásságot fejtettek ki, holott a férfikor elején szállottak sirba!

Vagy talán éppen ez hívta ki az ellenséges végzet haragját, mely megirigyelte tőlünk szellemük erejét?

Csokonai a szó legvalódibb értelmében lírikus költő volt.

A költők azon fajából, kikről a gyönyörű arab példázat azt mondja, hogy életük hajnalán két tündér jelenik meg bölcsőjük fölött.

Az egyik jóságos, szelid, szép, bájos tündér a köl-

tészet, ki ajándékol palmaágot tűz homlokuk fölé. A másik ennek idősebb testvére, szomorú, redős homlokkal, szigorú vonásokkal. Ez a szenvedés tündére; ajándéka: egy várndorbot.

Palmaág és vándorbotot.

Ez volt kísérője a nagy magyar lírikusoknak túskeborította utjokán

Vele volt Balassi Bálint Eger várfalaitól az Északi oceánig, kísérte Kisfaludi Sándort a Stájer hegyektől a Provence daltermő mezőire, s midőn ez eldobta magától a vándorbotot, kiesett kezéből a palmaág is.

Együtt járta Kisfaludi Károllyal a katona és művész kalandos utját a kék olasz ég alatt.

Uti társa volt a legnagyobbaknak, Petőfi Sándornak élete változatos utján a hortobágyi csárdától a segesvári csatáig.

Es végül mindvégig kitartott Csokonai mellett attól kezdve, hogy költői vágyai szűknek érezték a Debreceni kollégium ősi falait.

A vándorélet ösztöne vele született Csokonaival.

Sokáig egy helyben maradni nem birt. Pedig ahol csak megfordult, mindenütt hamar megszerették vidám kedélyeért, magyaros, egyszerű, nyílt modoráért.

Sok helyt marasztalták, ő is jól érezte magát és mégis újra meg újra vándorutra kelt: a tündér ajándéka éreztette hatalmát.

Eletének sok keserősége származott ugyan belőle, de azért jól volt ez így!

Máskülönben hol vette volna magában lelke az érzések tarka színpontját?

A kalandos élet ezer változó fordulata csiszolja a költő lelkét csillogó prizmává, mely a mi szemünkben egyszínű sugárnak látszó mindennapi érzést magunktól sohasem sejtett változatos színekre bontja.

A magánosság, a remény, az epedő vágy, az első szerelemért és leheletszerű gyöngéd sorokat váltottak ki költői lelkéből.

A tündező ifjuság édesen fájó érzése pl. mily erős közvetlenséggel és mégis mily gyöngéden szólal meg e sorokban:

Elfut a nyájas tavasz,
A bársonyos hajnalra gyászköd árad,
A kinyílt jácint elasz,
A rózsaszál egy délbe is kiszárad.

Igy az ifjuság maga
Majd elrepül vidor tekintetéről,
Es az Amor csillaga
Eltűnik ám kacsingató szemedről.

A két tündér mellett azonban Csokonai bölcsőjénél egy harmadik is virrasztott. Rózsapiros arcú nevető szemű tündér: a vidámság nemtője. S megajándékozta azzal, ami nagy költőknél is ritka adomány: a mindent felejtető, bánatot oszlató, szívből jövő kacagás tudományával.

A Dámák farsangi diadalának furcsa históriája egyedül áll a magyar irodalomban. Ninesen politikai vonatkozása, ami kesernyés izt adna néki, ninesen szatirai éle, amitől tüskössé válnék. Az egész elejétől a tartózkodás nélküli vidámság hömpölygő áradata. Egészséges kacagás, mely a teljesen fásult

kedélyt is mosolyra deríti. Őszinte mindenek fölött s éppen azért ellenállhatatlan.

S itt van az a szál, mely költészetét a debreceni kollegiumhoz fűzi.

Lelke derűtsége itt gyökeredzik a debreceni főiskola diák cétusaiban.

Azokban a diák szobákban, ahol szűkös az élet, de vidám a lélek. Ahol kicsiny a tér, de nagy a reménység. Ahol néha sekélyedve, máskor megdagadva, de ma is bugyog az ősi diák humor kiapadhatatlan forrása

Ezekben a diákszobákban töltötte ifju éveit Csokonai is, lelke onnan merített egy egész életre való vidámságot.

És még egyet köszönhet a nagy költő Debrecennek.

Erős fajszeretetét, tüzes hazafiságát.

Verseiben sok a klasszikus vonatkozás. Korának általános divata volt ez. De nála az szemmel láthatólag csak sallang: dolmányon a cifra zsinórzás.

Az alapszin mindig tiszta magyar.

Még mikor Anakreon modorát veszi is magára a görög köntösben is a debreceni magyar áll előttünk a maga derült, józan élet filozófiájával.

Arany és Petőfi, két legnagyobb népies költőnk az ifjúkor fogékony éveiben az ő verseiből tanultak magyar színt és magyar érzést.

Ha tehát volt is a magyar fajnak nála nagyobb szelleme, szélesebb látókörü tehetsége, messzebb ellátzó fényessége, de *magyarabb* költője nem volt Csokonainál.*

* * *

Tehát magyarabb költőnk nem volt Csokonainál. Hogy is lehetett volna, hiszen kálvinista volt és debreceni. Méltó hát, hogy mi Debrecenben emlékezzünk róla.

Vén diák.

IRODALOM.

Spinoza, Tractatus theologico-politicus. Fordították, s jegyzetekkel és magyarázatokkal ellátták *Posch Arpád* és *René János dr.* Budapest, Franklin Társulat, 1903. (Filozófiai Irók Tára, XVIII. kötet.) 350 lap 8 r. Ára 5 kor.

A mult 1904. év elején egy kiválóan fontos és becses munka jelent meg magyar nyelven, a mely a művelt külföldi nemzetek irodalmában már régóta helyet foglalt s táplálta az igazság után szomjazó lelkeket. E mű a XVIII. század egyik legmélyebb gondolkozójának, egyik legjámborabb, Istentől legnagyobb mértékben áthatott férfiának Spinozának egyik főműve, annak a Spinozának, a kit a „amsterdami zsidó gyülekezet, — miután őt sem szépszóval, sem pénzbeli ígéretekkel a hagyományos zsidó felfogásnak megnyerni, sem gyilkos merénnyel a szabad gondolkozástól elrettenteni nem tudta, — 1656. jul. 27-én ünnepélyesen kítaszított, kiátkozott kebeléből¹; annak

¹ Az átok szövszerinti szövegét valamint a kiátkozás körülményének részletes ismertetését lásd a „Spinoza. Irta Renan Ernő“ (Őse Könyvtár. 1296—97. szám) című műben.

a Spinozának, kik a dogmák szűk keretein tullépő szabadabb vallásos felfogása s főként Isten fogalma miatt a művelt emberiség egy hosszú századon át istentagadónak, istenkáromlónak nevezett és elátkozott gonosztevőnek tekintett, de a kit mi ma úgy tisztelünk, mint az emberiség egyik legnagyobb szellemét, a szabad gondolkodásnak egyik előharcosát, a ki az elveiért való bátor helytállásban a férfias jellemnek hősi példáját mutatta, s a kit az utókor kegyelete a philosophia történetében az ujkor szentjének, *Sokrates ridiculusnak* nevez.

A „Tractatus theologico-politicus“ 1670-ben jelent meg Amsterdamban névtelenül. Ez volt Spinozának második műve melyet életében nyilvánosságra bocsátott; az első, a mely saját neve alatt látott napvilágot, „Descartes philosophiai elveinek magyarázata“ (1663.) Spinoza, aki békeszerető, egyszerű, igénytelen, a esöndet, nyugalmat, békés elmékedést kedvelő ember volt, nem akart a műben hirdetni, a XVII. században — a vallásháborúk korában — hallatlanul merész eszméi miatt az államhatalommal összeütközésbe jönni; ezért jobbnak látta művét névtelenül, a nyomtatási hely és a nyomdász téves megnevezésével (a címlapon nyomtatási helyül Hamburg, kiadónul Henr. Künrath volt megnevezve) közrebocsátani. Sőt, hogy az esetleges zaklatásoknak üldözéseknek még így is elejét vegye az *Előszó* végén kijelenti hogy „ha valami olyat irtam, ami értelmezésük (t. i. a főhatalom képviselőinek értelmezése) szerint a hazám törvényeibe ütközik vagy a közjónak ártalmára van, azt nem mondottnak kívánom tekinteni. Mert hiszen tudom, hogy ember vagyok és tévedhettem; de komolyan rajta voltam, hogy ne tévedjek, főképpen pedig, hogy a mi irtam, hazám törvényeivel, a vallásossággal és a jó erkölcsökkel ne ellenkezzen.“ (18. l.)

A „Tractatus theologico-politicus,“ a mely Spinozának első megszólalása magyar nyelven; nemcsak a philosophia barátait érdekli, azaz nem szorosán vett philosophiai munka, mint például Spinozának másik főműve, az *Ethica*. E munkája egyetemesebb jelentőségű, minden művelt ember figyelmére, aki az emberiség nagy érdekei, főképp az emberi szellem szabad haladása iránt érdeklődik, egyaránt méltó. De még ezek közt is első sorban a protestáns theologusokat érdekelheti. Hogy miért? azt megmutatja a mű alcíme. A mű teljes címe ugyanis így szól: „Néhány értekezést tartalmazó *va láspolitikai tanulmány* annak igazolására, hogy a gondolati szabadság nem hogy ártalmára lenne a vallásosságnak és az állami rendnek, hanem betiltása egyenesen veszélytel fenyegeti a vallásosságot és megbontja az állami rendet.“

A mű ékesszavu védirat a vallásszabadság mellett egy oly korban, a mely a vallásos türelmetlenség, a vallásosüldözés és elnyomás kora volt; apológia; a szabad philosophálásnak, a gondolat és szó-lásszabadságnak ama két intézménnyel és hatalommal szemben, a mely a nagy elmék szabad gondolkodását annyiszor korlátozta és megtorolta; az egyházzal és az állammal szemben; minden időkre fényes hirdetője és bizonyítója a szabad vallásos meggyőződésnek, az erkölcsiségen alapuló vallásnak, a tudomány és a philosophia, valamint az állam függetlenségének az egyháztól, a szerződésen alapuló állami kormányzatnak, a polgári szabadságnak s a népfeltség gondolatának. Vajjon kivívója is mindezeknek? nem, az

nem sikerült neki még a vallásos és politikai szabadságért élethalál-harcot vivó kálvinista Hollandiában se, — a kor nem volt még erre megérve! A XVIII. század felvilágosodási mozgalmainak. Lockenak, Voltaire-nek, Nagy Frigyesnek s mindenek fölött a francia forradalomnak kellett eljőnie, hogy a fehérek eszméi legalább részben, a XIX. század folyamán megvalósulhassanak. Magának Spinozának nevét egy hosszú századon át feledés és megbélyegzés takarta. Am ez mit sem von le e mű nagy érdemből, korszakalkotó jelentőségéből!

Honnan vette Spinoza művének esirait, alap-eszméit? Kétség kívül sokat merített a zsidó theológiából és bölcsészettől is, a melyeknek emlőin táplálkozott, s sokat merített főképp a középkor nagy zsidó commentátorának, *Maimonidesnek* műveiből, a melyeket a rabbi-iskolában szorgalmasan tanulmányozott; — ám a szellem, a mely művét átlengi, egészen más; az nem a betűhöz makacsul ragaszkodó, a világtól elzárkozó szellem, hanem az ujjkor két diadalmas áramlatának: a *renaissance*-nak és a *reformáció*-nak szelleme. Ezek teremteték meg a gondolat és szólásszabadságot, a minden hagyománytól tekintélytől független tudományt, a szabad kritikát. Igaz ugyan hogy a reformáció a XVII. században a katolikus reactio korában, a védelem kényszerűségétől ösztönözve, szorosan körvonalozta hittételeit s tilalom fát állított azok továbbfejlesztése elé; de a tudomány, a felébresztett kritikai szellem nem hallgatott a tilalomra, hanem továbbra is ragaszkodott azokhoz az alapelvekhez, a melyekkel a reformáció a világot megajándékozta! a lelkiismereti szabadság a szabad vizsgálódás és meggyőződés, a maga erejére támaszkodó egyéniség szent elveivel.

Spinoza ezek alapján állott, ezekben a reformatio tanítványa volt, annak szellemét képviselte. De még egy más dolgot is átvett a reformációtól; a biblia tanulmányozását. A biblia tanulmányozását ugyan a zsidó iskolában kezdte meg, onnan hozta magával a héber nyelv alapos ismeretét a középkori biblia magyarázatokban való jártasságot; — ám mind ez holt kincs maradt volna a reformatio szellemének: a szabad vallásos gondolkodás, a szabad kutatás elvének elfogadása, magába olvasztása nélkül. E kettő együtt azonban őt kora legelső és legnagyobb biblia-magyarázójává, az ujjkori biblia-kritika megindítójává s egyetlen képviselőjévé tette. S ez a Spinoza jellem-művének másik nagy jelentősége a theologusokra nézve. Az ujjabb biblia kritika főbb tételai mind feltehetőek már Spinoza e művében, a mely e tekintetben is egy jó századdal megelőzte korát. Alaptétele, hogy a *szentírást csak a szentírásból magyarázhatjuk meg*, mint a hogy a természeti tüneményeket is mindig csak magának a természetnek, nem pedig a természet körén kívül eső dolgoknak megfigyelése alapján szoktuk magyarázni. A kritikai vizsgálódásnak szerinte e 3 pontra kell irányulnia: 1. A biblia minden egyes könyvének megvizsgálódás, hogy ki mikor és mily viszonyok közt írta az illető könyvet? 2. Megállapítandó az egyes könyvek eredeti alakja valamint a szövegen később végbement minden változás; 3. Végül, hogy mikor s ki vette azt föl a kánonba s mikor keletkezett az egész gyűjtemény.

Spinoza alapos készütséggel és éles okfejtéssel kimutatja, hogy a biblia keletkezésének, szerzőiről és teljességéről eddig — vagyis az ő korában — uralkodott nézetek tarthatatlanok (pl. a Mózes 5

könyvét sem Mózes írta;) kifejti, hogy a próféták közönséges emberek voltak praktikus dolgokat tanítottak és igen gyakran nagyon is ellentétes nézeteket vallottak; kimutatja, hogy a bibliában előforduló csodák természeti okokból mind megfejtethők; bizonyítja továbbá, hogy a zsidó nép bibliai alapon álló szertartásának nem vallási, hanem állami és társadalmi jelentőségök volt. Teljesen oktalanul és jogtalanul követeli tehát a theologiai álláspont, hogy a bibliát az emberek természeti és philosophiai ismereteikben is irányadó zsinórmértékül elfogadják. Irányadó a biblia a vallás terén, a hol istenfélelemre, embertársaink szeretetére és jámbor életre buzdít. A theologia tehát átlépi a maga jöggörét, midőn nemcsak a valláshoz tartozó ezen kérdésekben, hanem a vallástól független ismereti dolgokban is legfőbb bírő gyanánt kívánja magát tekinteni. A végeredmény a melyhez Spinoza ily módon jut, a hová mi természetesen nem követhetjük, minden dogmatikus theologiai álláspontnak tagadása. A bibliából merített érvek alapján követeli az állam függetlenítését az egyháztól; sőt az egyházat szertartásaiban, ugyancsak a biblia alapján, alá kívánja rendelni az államnak. Az államszervezet kérdésében ismét a biblia tekintetbe vételével jut el a XVII. század több nagy gondolkozónak államelméhez: a szerződéses viszonyon fölépülő állam szervezethez, a polgárok jogainak és szabadságának védelméhez, az alkotmányos uralom követeléséhez, a népfelleg gondolatához.

Ime, mennyi modern, egyenesen a XIX. századból, vagy legalább is a XVIII. századi felvilágosodás irodalmából merített eszme, a melyeket ez a bátor gondolkodó a maga korában hallatlan megrészséggel megfogalmazott és hirdetett. Ez a nagy elme egy hosszú századdal megelőzte korát, s ezért keltettek eszméi, bár jelen műve eléggé kapós volt s több nyelvre is lefordítatott, oly kevés viszhangot, ezért nem merte azokat senki nyíltan vallani, ezért borult szerzőjükre a feledés, sőt megvetés fátyola. Korának még gyöngye világosságához szokott tekintetű emberei nem bírták elviselni azt az erős fényt, a melyet ő megszokott és szentnek, sérthetetlennek tartott dolgokra és intézményekre vetett; mivel korában a biblia isteni eredetének és a bibliai igazság kizárólagosságának gondolata ugyszólván egyeteme mesen áthatotta az elméket, megbotránkoztak az ő tétélein s anathémával sujtották őt. Am feljött végre ránézve is az igazság napja, s ma az emberi szellem legkiválóbb harcossai közé soroljuk őt s megkoszoruzzuk emlékezetét!

A „Tractatus theologico politicus“ szorosan összefügg Spinoza egész világlátásával. Metaphysikai rendszerének egyik alapgondolata, hogy az Isten kormányzása nem lehet más, mint a természet rendje; ebből következik, hogy a természet rendje ellen semmi sem történhetik, tehát nem történhetnek csodák, — ennek folytán Spinoza a bibliában előforduló csodákat természeti okok révén igyekszik magyarázni. A természet rendje magának az Isteni erőnek és hatalomnak nyilvánulása lévén, ennek ismerete sokkal jobban rávezet benünket Isten ismeretére, mint a csodák. Mind jobban megismerjük a természeti dolgokat, annál tisztább fogalmat nyerünk Istenről. Az igaz boldogsághoz nem történeteknek és dogmáknak elhívése vagy bizonyos szertartásoknak végzése szükséges, hanem a természet rendjében

megnyilatkozó isteni törvények megismerése, Istennek és embertársainak szeretete, a mire tapasztalati ismeretek vezetnek. A ki Istent és embertársait szereti, a ki cselekedeteiben erkölcsös, az igazhívő, abban Krisztus szelleme lakozik, akármilyen hitveket vall is. A vélemény szabadságát mindenkinek meg kell adni és nem szabad megfosztani senkit attól a jogától, hogy a vallásnak alapelveit a maga felfogása szerint értelmezze.

Spinoza felfogása kétségkívül nem az egyház felfogása, mert rendszeres, egységes hitelvek nélkül az egyház fenn nem állhat, még kevésbé hódíthatja meg a világot s vivhat diadalmas harcokat a bűn, a tudatlanság és hitetlenség ellen. De azért ki tagadhatná, hogy az ő lelkében is Istennek igaz szerelme élt! ki ne látná, hogy a Spinoza templomára is e szók vannak felírva: „Introite! Et hic Dii sunt!”

Spinoza mély vallási és államböleleti fejtegetéseiben ép annyi tudást árul el, mint a minő mély belátást és phantasiát a természeti tünemények és a mindennapi jelenségek jelentésének fölfejtésében. A logikus gondolatmenetnek oly mély és következetes láncolatával találkozunk e mű minden fejezetében, hogy minden egyes fejezet rávall Spinozára, a leg-tökéletesebb, a legáttetszőbb metaphysikai rendszer megalkotójára.

A mű fordítóit munkájokért a legteljesebb dícséret illeti, az eredetihez méltó köntösben juttatták Spinoza e kiváló művét a magyar olvasóközönség elé. S nemesak a fordítással fáradtak meg derekasán (a műnek a szentírás értelmezésére vonatkozó fejezeteit Posh Arpad, a pilosophiai és államböleleti kérdéseket tárgyaló fejezeteket dr. Rencz János fordította,) hanem a gazdagon nyújtott felvilágosító jegyzetekkel, valamint a mű keletkezését, jelentőségét s annak a biblia-kritika történetében elfoglalt szerepét illető tanulmányaikkal oly becses munkát végeztek, a melyért az olvasóktól méltó köszönetet érdemelnek. Ily kitűnő magyarázatot kiadása a műnek a németek gazdag irodalmában sem található!

Sárospatak.

Rács Lajos.

Dr. Uphues, Religiöse Vorträge. Berlin, Schwetschke u. Sohn. 1904. 103. l. A jó nevű német philosophus most a vallás kérdésénél kér szót. Ez szokatlan manapság, de nem meglepő. „Vallási nézetek és vélekedések mindenféle böleleleti rendszerben nagy szerepet játszanak: most elismertetnek, majd elvetetnek; de tárgyalásuk alól semiféle philosophia ki nem vonhatja magát. Ez azért van, mert úgy a vallás, mint a philosophia azokról a végső kérdésekről tárgyal, amelyek mielőttünk emberek előtt állanak.” Uphues professort sajátos élete és egyéni tulajdonságai ezen a téren sok mások előtt vezéri szerepre hívják el. A keresztyénség védelméből őszinte szív szól felénk. A könyv 6 előadást tartalmaz, amelyeket szerző Stuttgartban és Berlinben tartott s ezek a következő címeket viselik: 1. Boldogság és erkölcsiség. 2. A Keresztyénség követelte megújítás. 3. Mi a vallás? 4. Mi az igazság? 5. Vallásos erkölcsstan. 6. A Keresztyénség, mint az értekek megváltoztatója. Szerzőnek van bátorsága annak kimondásához, hogy ő azoknak oldalán áll, „den die Christenheit ihren Herrn nennt“, és hozzá akar járulni

hogy mások is oda állanak. A komoly kutatóknak ajánljuk a reflexiókat keltő művecskét.

D. Kautzsch, Die bleibende Bedeutung des Alten Testaments. Tübingen, Mohr. 1903. Ára 65 Pf. Sok támadás éri különböző, többek között paedagogiai szempontból is az ótestamentumot. Kautzsch a szöv. kanon alapos ismerője védelmére kél. Ő is elismeri, hogy némely vallási kérdésekben csak előkészítő jellegű az ó szövetségi s hangsúlyozza, hogy az ó szövetségi váradalmak spiritualizálása a keresztyéni célokra való könnyebb alkalmazhatóság végett és a messiási jövendöléssel való visszaélés szükség-telen; de pótolhatatlan veszteségnek tartaná, ha a keresztyén paedagogia a dekalog lapidaris és fenséges tételeinek tanításáról lemondana s elhagyná a jól megválogatott igazán építő történeteket. A kis mű egy modern, de kegyeletes és bölcs elme megnyilatkozása.

S. L.

KÜLÖNFÉLÉK.

Beöthy Zsolt palmaága a Csokonai szobrán.

Kairó, 1905. január 13.

Kedves barátom,

amint a levem keltjéből látja: igen messze vagyok Debrecentől. Balsorsom útjában áll, hogy régi forró vágyam teljesedésbe mehessen s ott lehessen, mikor Debrecen legnagyobb fiát ünnepli. A legjobb esetben február elején kerülhetek haza. De nagyon szeretném valahogyan kifejezni azt az érzést, melylyel az ünnep előtt és az ünnep alatt oda gondolok. Egy *palmaágot tettem ma postára*, az ön nevére: vigye meghódoló köszöntésemet Csokonai emlékének. Szívesen kérem, helyezze csendben a szobor talapzatára.

Messze idegen világból érkezik ez az ág. *Csokonai, ha nem is volt világköltő de bizonyára a magyarság egész világának s így az egész világ magyarságának költője volt.*

A távolban dobogó magyar szív talán még mélyebben érzi költészetét és erősebben nagyságát. Verseivel kezemben mintha itt, a palma-fák árnyékában magyar levegő venne körül: a magyarság éltető levegője. Mily gazdagon árad Csokonai szelleméből mindaz, ami igazi, jellemző sajátos elme ennek a levegőnek, a maga igazi jellemző, sajátos összetételében! Csak megtörhetetlen idealizmusára és kifogyhatatlan jó kedvére gondolok: bár mind a kettőből minél bővebben és minél tovább meritene bomladozó, romladozó magyarságunk!

Géresit sok dolga között nem mertem háborgatni, azért bátorodom egyenest önhöz fordulni. Legszívesebben köszöntöm s a régi szívvel vagyok

igaz barátja:

Beöthy Zsolt.

— **A háom kassai vértanu.** A legközelebb boldoggá avatott három kassai vértanuról lapunk mult számában röviden már megemlékeztünk, de érdemes velök egykissé bővebben is foglalkozni: Mindenek előtt megjegyezzük, hogy a hármass boldoggáavatás *leszállított áron* történt. Azt olvassuk ugyanis az „Egyetértés” január 10-ki számában, hogy ennek a boldoggáavatásnak költségei 15-20,000 koronára rugtak, mert a székesegyház villamos feldiszhítésén kívül még más kiadások is voltak; ezelőtt pedig egyetlen boldoggáavatás 227,800 lirába (200,000 koronába) került de X. Pius pápa öszentsége, a római gyertyamártók és más érdekelt egyének nagy és méltó keserűségére, e tekintetben is a legnagyobb takarékoságot rendelte el. Különben a három vértanu történetét, ezelőtt 5 esztendővel, a „Protestán; Szemlében” egész alaposan megírta s külön füzetben is kiadta Révész Kálmán kassai esperes barátunk, teljesen bizonyítván, hogy az egész vértanúság a jezsuiták koholmánya, mert Kőrösi esztergomi kanonok és a két jezsuita: Graveczky és Pongrácz, egyszerűen a féktelen és garázda hajduk részeg dühöngésének lettek szomorú és sajnálatra méltó áldozatai. Az, amit a jezsuita írók I Rákóczy György és Alvinczi Péter, a kassai nagy magyar pap szerepléséről és térítési szándékairól, továbbá a 3 vértanu napokig tartó borzasztó kínzásáról és szenvedéseiről írnak, egytől egyig otromba költemény, melynek valótlanága az elfogulatlan ítélet előtt kétségen felül áll. Azt a három szegény papot a dühös és részeg hajduk egypár pillanat alatt összekaszabolták s aztán holttestüket az árnyékszekbe dobták Ennyi a vértanúság egész törtérideje. Különben érdemes azt is megjegyezni, hogy a Révész Kálmán munkájának megjelenése óta, egy igen nevezetes új adat került napfényre a vértanúság történetére nézve. A legfőbb, mondhatni korona tanu, kinek vallomásra a jezsuita írók a vértanúság történetét felépítették, Gadócezi Bálint özvegye Zsófia asszony. Erről a derék asszonyságról pedig, Kassa város levéltárában a következő hiteles feljegyzés található: 1612. október 5-én tárgyalta a városi tanács Garai Ötvös Gergely nevének hűtlenségi pörét, mely alkalommal Gadócezi Bálintné is terjedelmes vallomást tett, a többi tanuk pedig ő róla a következő épületes dolgokat vallották: 1. Kocsisné, Kata asszony: „Vöttem eszembe, hogy Ranki György szerette Gadócezinét, ölelte s csókolta, az lovászmestert is láttam, hogy szerelmeskedett vele. Azt is hallottam Gadócezinétől, mondotta: *Hetvenhétfele hit vagyok, ha én megesküszöm is, az szívemb n más ha vagyok, nem vétek abban. De azt sokszor mondotta.*” 2. Lakatgyártó István: „Az Gadóceziné felől hallomást mondhatok, hogy szerették egymást a lovászmesterrel, láttam is néha, hogy gyomrozta, ölelgette az asszonyt, de nem láttam egyebet.” 3. Takács Andrásné, Kata: „Gadócezinétől hallottam szájából sok

szor nem csak én, hanem többen is: *hetvenhétfele hitem vagyok nekem, én utánam senki semmit ne mondjon, mert én az melyikre akarom, arra esküszöm, mégis betöltöm az tiz parancsolatot.*” Imé ilyen tiszteletre méltó asszonyság a vértanúság és a jezsuiták koronatanuja. Különben, az egész tanuhallgatás jegyzőkönyvét közli Mihalik József kir. tanácsos, a Kassai Muzeum igazgatója, „Kassaváros ötvösségének története” című, 1900-ban megjelent nagy munkájának 239. és következő lapjain. Megjegyezzük még is, hogy tudomásuk szerint Mihalik József nem valami kárhuzatos eretnek, hanem hithű róm. kath. tudós, kinek hitele és szavahihetősége mindenki előtt kérdésen felül áll.

— **Egyházi élet.** (Visszapillantás 1904-re.)

Ami elmult, az a történelemé. Az ő jogi aztán kiválogatni, mit méltó emlékezetben tartani, mit nem. Én nem történelmi emlékezet, hanem pusztá feljegyzés okából írom alábbi sorokat: egy olyan tekintélyes alföldi város, mint Mezötur, a maga küzdelmében jó és rossz között váltakozó életében, méltó a megfigyelésre.

Tehát Mezöturról . . . és mit? Természetesen egyházi életet, vagy azzal legszorosabb összefüggésben álló dolgot. Hiszen egy nagy részét az egyetemes emberi életnek kisebb városokban különösen az egyházi élet foglalja le ugyanis. Bár egészen áthatná azt. Városunk áldozatkészségből itétve bajos lesz többé. A terheket még csak viselik, sőt a ker. szeretet munkajaként egyházunk ez évben is adott szegény gyermekek felruházására 1283 k 16. fl. könyvesegélyre 160 kor. De a végleges kimerültség már elkövetkezett. Az egyházi adózásnak presbiterium utján való rendezése nálunk hajótörést szenvedett. Óh! ha az a zsinat ilyen tésre lépne s ugyanez uton akarná az adózást rendeztetni, végzetes ballépést követne el. Pedig a szegény kinek 8 kor. párbér elviselhetetlen, s a vagyonos kinek háta borsózik a közel 100%-os községi adó mellett az egyh. percentes adónak emelésétől, egyaránt tőle várja a segélyt. Nehéz, kritikus a helyzet, melylyel mezöturi egyházunknak meg kell küzdeni s mely felfelé és lefelé egyaránt enerválólag hat, mint elegyházatlanodás másfelől a minden tehertől szabadulni akaró s azt az állam nyakába szőző népmentés, mint a socialis államegyház vagy egyház nélküli állam.

Amaz ellen ujabban az egyleti élet utján akarnak segíteni: e tekintetben tanultunk a katholicismustól. S több, kevesebb sikerű ilyen egyletünk nekünk is van. Óh, hogy meg kell szégyenülnie minden férfiui erőnek a gyöngé női akarattal szemben, de a mely nagy dologra képes s nem hittem, hogy ezeknél a munkáknál öhozzájuk a gyöngéd szivekhez kell első sorosan fordulnunk, hiszon a férfiui szív a kenyérkeresés izzó verejtékei között megfásul s a terhek roskasztó

* Ez a levél dr. Kardos Alberthez a Csokonai kör titkárához van intézve.

sulya alatt önzővé lesz. Városunkban a nem spec. református nőegyletét tekintetben a vezérszerep, elnöknője Zagyva Lajosné urnő a volt debreceni pap menyje — mely az elmúlt évben a 95% ref. lakosságu nép között következő jótéteményeket eszközölte: rögtöni segélypénz 7 esetben 78 kor.; egyszer s mindenkorra 4 esetben 144 kor. 5 felső leányiskolásnak 130 kor., 37 családnak rendes segély 1374 kor., összesen 1726 kor. Ugyancsak ez a nőegylet terveli, hogy a mennyiben vörheny járvány ez ideig akadályozta, a tél további folyamán 100 gyermeknek, kiknek szülői jó részben tanyán laknak, meleg ebédet adat. Másik a női szívgyöngéd érzelmeire alapított egyesületünk a „Szeretet szövetség“, a ref. egyház felügyelete alatt, éltető lelke Gergely Antalnő urnő. Jó szívű nők összejönnek, varrogatnak, vagy az egyház által adott ruhákat varrogatják. Ezen a munkán kívül sajátjukból kiadtak segélyezésként egymásra 290 kor. 37 fillért. Milyen furcsa is az emberiség kulturális, szellemi élete. Hasonló, különösen kevésbé művelt embereknél, magához a terítő földhöz, melyből oly nehéz a gazt kiirtani s termővé tenni. De jó eke legyen ám, amelyik megjárja egyiket másikat. Ilyen ekék, hogy úgy mondjam, a szellemi élet terén, a bibliamagyarázat, ifjúsági isteni tisztelet gymnásistáknak is, kedélyes összejövétel pl. egy szeretet vendégségben, hol testi és szellemi táplálék nyújtatik, sőt újabban tervbe van véve városunkban a gyermekistenisztelet s a népies előadások tartása az egész intelligencia bevonásával künt az egyes kaszinóknak, egyletekben közérdekű, vagy kulturális dolgokról.

Talán vele lesz a kegyelem e munkával, ha egyelőre nem kacagtató is helyzet a helyzet. Az a sajnos, hogy alföldi népünk egy jó részét s a minket is hatalmába kerítette a az a socialismus, amely hazát és egyházat alig ismer. Az iskolák államosításának eszméje be van vité a nép közé, ezt kérelmezik a presbyteriumban, viszont ezt óhajtják részben titkon és nyilvánosan a megfelelő elismertetésben nem részesülő tanítóink. Döngetik az eddig fennálló épületet hogy nem hallják meg az örállók? Ha lehet, segítsenek, segítsenek — mig nem késő. *Thurinus.*

— **Ausztriában** az 1904-ik év első felében is bebizonyult, hogy az a hatalmas mozgalom, mely a Los von Rom jeligéje alatt megindult, nem egyes évekre szorított esetleges jelenség, hanem immár feltartóztatlan erős áramlat, melynek kiszámíthatatlan következményei lesznek. Ugyanis az 1904-ik év első felében 2069 személy lépett ki a katolicismus kebléből, s ezek közül 1850 az ág. evangélikus 219 pedig a ref. egyház kötelékébe vétettet fel. Bizonyítja ez, hogy ha jelenleg az ausztriai protestán-

sok nem működnek is zajjal, de a esendes munkát annál biztosabban és öntudatosan folytatják.

— **A bádeni** nagy hercegségben 1899 - 1903-ig 530 egyén lépett ki a protestáns egyházból, kik közül 2 lett zsidó 65 katolikus 103 más felekezetbe lépett, 355 semi felekezetbe nem tartozik. A protestáns egyházhhoz 815 egyén csatlakozott, ezek közt volt 73 zsidó, 703 katolikus, 25 más felekezetű, 14 felekezet nélküli. Ugyanazon idő alatt 26 templomot építettek.

— **Alapítvány.** Reichmann Ármán, a debreceni izr. hitközség elnöke a debreceni ev. ref. főgymnasium javára 1000 koronás alapítványt tett. Az alapítványi összeget a debreceni izr. hitközség kezeli 5% os kamatozás mellett. Ebből 4%-ot minden iskolai év végén áttesz a főgymnasiumi igazgatósághoz két bármely valláson levő szegény jó tanuló megjutalmazására végett, 1% pedig mindég a tőkéhez esatolandó.

— **A Kövesdi János alapítványból** a mult évben férfi négyes karra kitűzött pályadíjat Lányi Ernő nyerte el.

— **Kongrua ügy.** A „Dunántúli Prot. Lap“ legutóbbi számában egy kongruus lelkész azon az okon, hogy az 1905. évi első félévi lelkészi fizetési-egészítő illetményről a miniszteri utalványoz jegyzék december 9-én kész volt, támadást intéz a kezelő egyházkerületi pénztári hivatal ellen, hogy hol késett a folyósítás a lelkészek részére egész január 10-ig? S felveti a kérdést, hogy nem célszerűbb volna-e az adóhivatal útján venni fel a lelkészeknek az illetményt? A támadásra a pénztári hivatal megadja a kellő választ. Minket annyiban érdekel ez a felszólalás, a mennyiben szükségesnek tartjuk köztudomásra hozni, hogy bár az utalványozó jegyzék december 9-én kelt is, de azért csak január 4-én érkezett meg a püspöki hivatalhoz. Az adóhivatal pedig csak egy hét múlva fizette ki az utalványozott 123,420 k. 01 fillért, s lapunkban előbb meg volt hirdelve a kongrua az annak fedezésére szükséges összeg megérkezésénél. A ki az adóhivatal útján való folyósítás után áhitozik: annak bizony fogalma sincs az autonomiáról és azt sem tudja, mit kíván. A személyi változások komplikációi nagyon meglátszanak az ügydarabok ellátásán; az összes expedició lassabb menetet venne, azonkívül az adóhivatallal való érintkezés mégis csak kevésbé volna kényelmes és előnyös a mostani eljárásnál bár azt hisszük, hogy az egyházkerületi pénztári hivatal nagyon megköszönné, ha ettől a felette terhes munkától meg szabadulhatna. Boldog erdélyi egyházkerületi hatalom! a hol ki van adva a parancs, hogy kongruát februárig, illetve augusztusig nem kap senki! Egyébként a folyó félévi kongrua szokatlanul korán, pontosan megérkezett, s egyházkerületi pénztárunk kevés híján szét is küldte a tételeket. Majd figyelemmel kíséreljük, hogy jövőre állandóan ilyen korán megtörténik-e az utalványozás?

— **Protestáns este.** Az egyház társadalmi mozgalom terén nálunk Debrecenben eddig egyedül a főiskolai ifjúság állott helyet és jól sikerült estélyeit a kollegiumi diszteremben rendezte. Ez a hely pedig állandóan szüknek bizonyult és az ide törekvő nagy közönségnek rendszeren a fele kiszorult. Ez az oka, hogy a legközelebbi protestáns estét a Bika disztermében fogják meg tartani. Ez estére meg nyerték vidéki lelkészkarunk egyik kitűnő tagját *Gergely Antal*

mezőturi lelkészt, lapunk dolgozó társát, ki szabad előadást fog tartani. Előre fehéjük ez alkalomra a debreceniek és a vidékiek érdeklődését.

— **Nagyszebeni levél,** visszhang a Karai Sándor tanárigazgató beszédére. Nagytiszteletű Szerkesztő ur! A D. P. L. 3-ik számában a tanár beiktatásról írott közlemény felett nem tudok napirendre térni. Karai igazgató ur úgy beszélt, mintha az én fejemmel gondolkoznák, vagy jobban mondva, mintha én gondolkoznám az övével. Mivelhogy ő volt az én tanárom kinek beiktatására még most is emlékszem. De akkor alig volt ott a díszteremben nagyobb közönség s a beszédek is a rendes sablon szerint pergettek le.

Ez a mostani beiktató beszéd azonban még távolból is igézete alatt tart Oda képzelem magam az igatást végig néző gyülekezetbe s szinte látom a beszéd hatását az arcokon. De vajjon úgy érzik-e a szavak fontosságát az ott jelen voltak, mint én itt . . . távol?! Bizony igaz, hogy ezt a hazát ez előtt ezer évvel meghódították ősünk és még sines meghódítva ma sem. A hódítást folytatni mindnyájunkra vár! Nem fegyverekkel kell ma már hódítanunk. Tudás, nyílt szív, nyílt szó, tisztá jellem, munkásság, és egyetértés és példás takarékosság a fegyverek. Ha e fegyverekkel harcolunk, minden idegen nyelvű honpolgár elismerését kivívjuk, szívét megnyerjük. Es ha azt elértük, elmondhatjuk: a hon fogtalás befejezve, a haza a miénk. Addig nem! En azért meg toldom a Karai ur szavait és azt mondom, hogy törödni kell, az idegen nemzetiségekkel is és meg kell hódítani azokat. Ezért meg kell ismerni őket és az alföldi iskolák tanárainak és növendékeinek szapora kirándulásokban elkeli látogatni ide különösen Erdélybe. Ez az első dolog. Azután kikell ismerni jó tulajdonságaikat és megszívlelni és átvenni. Ez a második dolog. Mert van ám annak oka, hogy ezek a szászok itt annyi századok óta fenmaradtak és most is fenmaradnak. Nem igen olvasom, hogy a mi papjaink mostanában szakgyűléseken forgolognának és a téli időben tanulmányaikról rendszeresen beszámolnának. A szebeni szász egyházikör tagjainak mult havi rendes összejöveteléről pedig azt olvasom, hogy Dr. Herfurth Robinson és József címmel a Zilleristák azon törekvését bírálta, hogy az első és második elemi osztály valástani tananyagját a profán irodalomból veszik; hogy hárman a bibliai teremtés történetéről értekeztek. Haltrich a valástoktatás új irányait fejtegette a Baumgarten „Uj ösvények” című műve alapján. Igaz vesződtek az új népiskolai javaslattal is, de mi nálunk még ezzel sem igen törődnek. Itt mindent elnyel a napi politika és a nyílt levelek. Bizony nagy ideje volna nálunk is komoly munkához kezdeni. Szívvel üdvözlöm azokat, a kik ezt teszik s azok közt Karai igazgató urat és szerkesztő urat is s vagyok kész hívök. Nagyszeben, 1905. jan. 19. Dr. Medgyesi Károly albiró.

— **Hangverseny a debreceni egyetem javára.** A mint értesítenek Hódmező-vásárhely város érdekes tanácsa 500 koronát szavazott meg a debreceni egyetem javára akadémiai hallgatóink által tartandó hódmezővásárhelyi hangverseny költségeire. M.-Tur-ról ifjaink a mult évben már 1000 koronán felüli összeget kaptak a nagy cél javára. Az előjelekből ítélve mostani vállalkozásuk se n fog az előző évi mögött maradni.

SOLTÉSZ FARKAS.

A ref. lelkészi karnak, Hajdúvármegyének és Hajdúvármegye számos előkelő családjának gyászva van. Soltész Farkas tetőtleni nyugalmazott ev. ref. lelkész, földbirtokos hosszas szenvedés után Debrecenben elhunyt. Soltész Farkas hosszú éveken át egyik tevékeny, köztisztelt vezéralakja volt Hajdúvármegye közeletének. Hasznosan és lelkiismeretesen működött, mint a magyar református egyháznak papja. A vármegye bizottságaiban és albizottságaiban is vezető szerepet vitt; annak idején pedig midőn a haza hívta (bár nem dicsekedett vele a kedves öreg ur,) 1848/49-ben, mint honvédhadnagy karddal szolgálta a magyar szabadság szent ügyét. Az elhunyt egy tetőtől talpig magyar nemes jellem volt, ur-, pap, gavallér természet, de egyházának és híveinek hív pásztora és gyönyörű családjának szerető édes atyja. Temetése a szomorodott jóbarátok, az ismerősök és tisztelők nagy részvéte közt f. hó 21-én ment végbe. Béke poraira.

— **Adomány a főiskolai könyvtár részére.**

Sinay Ida urasszony, néh. *Sinay Dániel* leánya, a nagy *Sinay* nevének és szellemének méltó örököse, a történettudós, tanár és püspök *Sinay Miklósnak* nagy olajfestésű térképét adományozta könyvtárunk számára. A szépen sikerült festmény diszes keretbe foglalva, réz táblával ellátva egyszerű, de megható ünnepség kíséretében helyeztetett el. A nemes szívű urasszony 400 kor. költséggel a képtárunkban öröközt régi *Sinay* képet is kijavíttatta, a híres *széniori* képpel együtt, mely *Sinay Miklós* kortársát *Gerenday Pált* ábrázolja, az akkori diák viselkedésben. Több ily jóttevőt iskolánkunk s több ily nemes lelket a nagynevű kalvinista családok utódai között.

— **Papválasztás.** Az Ó Apáthi (Szatmári egyházmegye) ev. ref. egyház *Harsányi Pál* debreceni volt szénior, iskolánk kitűnő növendékét választotta meg lelkészül. — Az erdélyi egyházkerületben fekvő Válaszuti egyház pedig *Bácsy Gyula* mérai lelkészt a jeles szónokot és népszerű papot. Fogadják jókívánatainkat.

— **Az országos képviselő-választás alkalmával** f. hó 26-án Debrecen város képviselőiül tulnyomó többséggel *Thaly Kálmán*, dr. *Bakonyi Sámuel* és *Szabó Kálmán* néh. *Szabó János* esperes sógora választattak meg. A prot. kitűnőségek közül eddig mandatumot nyertek még gr. *Tisza* Budapestről, br. *Bánffy* Pápáról, *Darányi* Tapolcáról és még számosan.

— **Fogfájást és szájbűzt azonnal megszüntet** a „Plombus” amerikai önlómbázó szer. Bővebbet a lapunk mai számában közzétett hírde csbn.

Szerkesztői üzenet.

V. Zs Sz. U. A terjedelmes munkálót kaptam. Még eddig nem olvashattam által. Nem ismerem az ügyet. Azért fogom tanulmányozni. — F. V. L. Rábé. Oh ti Istentől ihletett lantosok hogy nem tudtok egy hozzatok és a költőhöz méltó dalt produkálni Csokonairól. Az egész kerületet tüvé tettük egy alkalmi költeményért. A többiek soron. — L. L. G. M.-Tur. A vissza

pillantást adom, a másikat nem néztem át. A megbízatást, ha későn is, de teljesítem. G. A-nak is üdvözet. Várjuk. — M. G. Szében. A jövő számban. — K. Intézkedtem. — Vén pap. Meglesz, csak türelem. — M. I. Kalocsa. A helyreigazítást vettem. A sajtó hiba ellen azonban nincs örvosság. — Dr. M. J. Szoboszló. A lelkész jelölésről tudósítást kérek. — B. D. Csak felejt le. — Vándor. A külföldi szemle kimaradt s csak a jövő számban adhatom. Üdvözet.

Tartalomjegyzék: Confessio. Csokonai Vitéz Mihály. — A hatvanutcai sir. Dr. Ferenczy Gyula. — Tárcsa: Csokonai szülei. Krónikás. — A zsinat munkája, dr. Balthasar Dezső. — A debreceni református Kollégium adattára. Balogh Ferencz. — Tanügy: A középiskolai kérdés. Paedagogus. — Az 1903-ik év mérlege. Dr. Barsa János. — Közéletünk: A főgimnázium Csokonai ünnepe. Vén diák. — Irodalom — különfelek.

Felelős szerkesztő: DR. FERENCZY GYULA.

Pályásat férfi négyes karra.

A debreceni ev. ref. főiskola Kövesdi János kegyes alapító végrendelete értelmében ebben az évben a következő feltételek mellett hirdet pályázatot férfi négyes karra:

1. A szöveg lehet hazafias, vagy lyrikus tartalmu, magyar versmértékű, mely az alapítók emlékűnnepélyén előadható legyen.

2. A pályamű vezérkönyv alakban férfi négyesre irandó, *egy* eredeti példányban és *két* másolatban adandó be. A szövegek külön kiírása szükségtelen. Legyen dallamos, átkomponált (nem versszakos,) szabályos összhangzatu.

Nagyon nehéz ne legyen. Tenornál *a*-n felül, bassusnál *f*-n alább ne terjedjen.

3. Zongora, vagy bármely zenekari kísérettel ellátott darabok is pályázhatnak, de kívánatos, hogy a férfikar kíséret nélkül is előadható legyen. Magánénekreszek kerülendők.

4. A pályamű idegen kézzel írva, a szerző nevét rejtő jelíges levéllel ellátva 1905. év június 15-ik napjáig alulírott lakására küldendő; a jelíges levélben a szerző lakása és állása jelzendő. A jelige a pályaműre is ráirandó.

5. A szerzőnek a pályaműbíráóság csak egy tagjával megismertetése is a pályázók közül való kizárását vonja maga után.

6. A pályadíj csak absolut becsü műnek adatik ki, egyszersmind olyannak, mely az ev. ref. egyház tanainak megfelelő szövegre iratott.

7. A díjazott mű minden tekintetben a főiskolai énekkar tulajdona marad.

8. A pályadíj 300. azaz háromszáz korona, melyet a főiskola pénztár a jutalmazottnak el fog küldeni.

9. Utánnomást nem díjazunk.

Debrecen, 1905. január 22.

Mácsai Sándor,
a főiskolai énekkar vezető tanára
Szentanna utca 29. sz. a.

Hasznos és kell tudni mindenkinek,

hogy Debrecenben, Piac-utca 51. sz.

a Csanak fűszer üzlete mellett levő

Ruha Csarnok feloszlik

és az ott rakáron levő minden alkalomra szükséges

férfi- fiu és gyermek ruha

mig a készlet tart mesés olcsó árért lesz eladva.

Mindenki ragadja meg ezen alkalmat mert ott kevés pénzért nagy bevásárlást tehet.